

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 3

Sayı/ISSUE 5

Yıl/YEAR: 2020

GİRİŞİM:28-11-2018 – Kabul: 27-04-2020

A Classical Solution Proposal for A Contemporary Problem and an Evaluation from The Eye of Ozgecan Aslan Murder, Injunctional Arrest and Human Rights

Çağdaş Bir Probleme Klasik Bir Çözüm Önerisi Ve Özgecan Aslan Vakası, Tedbiren Hapis Ve İnsan Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme

Murat ERTEN¹

Abstract

While Dede Congi Efendi sorting the differences of authority between *vali* (governor) and *kâdi* (judge) in the process of justice quest mentions *tedbiren hapis* (injunctional arrest) as an enforcement of crime prevention. According to this principle one who does not commit a crime yet or who habits to commit crimes can arrest temporarily before have a new one, his/her personel costs bornes by the state and justice hopes him/her amends morally during the process of injunctional arrest. However the crime does not committed yet. Therefore on the one hand there will be human rights problems that emerge from an uncommitted crime and on

Özet

Dede Cöngî Efendi vali ile kâdının yetkileri arasındaki farkları sıralarken, tedbiren hapis cezasından söz eder ve bunun adalet arayışı sürecinde suçu önleyici uygulamalardan biri olduğunu vurgular. Buna göre henüz suç işlememiş veya bir suçu işlemeyi alışkanlık edinmiş bir kimse, yeni bir suçu işleyip yeni mağdurlar yaratmadan evvel devlet gözetimine alınır, kişisel masrafları devletçe karşılanır ve gözetim altında tutulduğu süre içerisinde ahlâken düzelmesi beklenir. Fakat suç fiili henüz işlenmemiştir ve işlenmemiş bir suç için öngörülecek bu hükmün ortaya çıkaracağı insan hakları problemleri bir yana, toplu taşım

¹ Murat ERTEN, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bölümü, merten@mu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9933-4793

the other hand like murder of Özgecan Aslan who was kidnapped while she was at public transport, offenced, homicided and burnt after killed. These kinds of violence acts need some injunctions in term of community security. From the point of view of human rights suspects have fair judgement and punishment rights, aggrieveds have rights to live, to be safe, to travel freely by themselves and society has a right to have a peacefull life. Especially persons who are addicted and have mental diseases should be followed legally and they might arrest for the peace of society by not outraged their names, honors and personel rights.

Keywords: Dede Congi Efendi, Injunctional Arrest, Human Rights, Violence, Crime-Punishment Balance

aracındayken kaçırılan, saldırıya uğrayan, öldürülen ve öldükten sonra yakılarak ortadan kaldırılmaya çalışılan Özgecan Aslan ve benzeri şiddet vakaları ortaya çıktıkça, toplum güvenliği açısından bu türden tedbir mekanizmalarına ne denli ihtiyaç olduğu görülmektedir. İnsan hakları açısından bakıldığında, şüpheli şahısların yargı ve ceza sürecinde sahip olduğu haklar kadar, mağdurların yaşama, güvende olma, serbestçe seyahat etme ve toplumunsa genel anlamda huzurlu yaşam hakları vardır. Özellikle psikolojik problemleri ve madde bağımlılığı olan kimselerin çeşitli kanallardan takip edilmesi ve isimleri, onurları ve diğer kişilik hakları zedelenmeden gözetim altında tutulmaları, toplum huzuru açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla Dede Cöngî Efendi'nin bu tedbir önerisi tartışılmalı olduğu kadar düşündürücüdür.

Anahtar Kelimeler: Dede Cöngî Efendi, Tedbiren Hapis, İnsan Hakları, Şiddet, Suç-Ceza Denkliği

Giriş

Günümüzde toplumlar suçu ve şiddeti giderek gündelikleştirilen bir yapıya evrilmektedir. Suçun ve şiddetin her türünü uygulayanlar, buna maruz kalanlar hatta bu türden fiillere şahit olanlar, beklenenin aksine suçu ve şiddeti kanıksamakta ve yoğun şiddet içeren bu toplum ve yaşam rutinine alışmaktadır. Böylece öldürme ve yaralama gibi bedene; taciz ve tecavüz gibi ırza; hırsızlık gibi mala; hakaret ve mobing gibi manevî şahsiyete ve gasp gibi bunların birden fazlasına yönelik suçların yaygınlığı, toplumsal unsurların aralarında doğal olarak bulunması beklenen güven ortamını yok etmektedir. Fakat bu türden bir toplumsal ilişki ağının sağlıklı biçimde yürümesi imkânsız görüldüğünden, bu durumu düzeltmek üzere farklı, etkin ve sürekli çözüm önerilerine ihtiyaç olduğu da şüphesizdir. Böylesi çetin ve radikal toplumsal problemlerin bir alanda ve bugünden yarına çözümlenmesi elbette mümkün değildir. Yaygın ve yoğun şiddetin suça dönüşmeden evvel

önlenmesine yönelik çözümün ahlâk, hukuk, siyaset ve eğitim gibi birbirinden farklı düşünce alanlarının birikimlerinden aynı anda yararlanmak suretiyle üretilmesi daha makul görünmektedir. Ancak bu çalışmada meselerin yalnız hukukî yönüne temas edilecektir. Buna bağlı olarak bu çalışma iki hususu tespit edecek ve bir öneride bulunacaktır.

Başlıkta kullanılan isimden hareketle çalışmanın genel anlamda şiddete, özel olarak kadına karşı şiddete hasredildiği de düşünülmemelidir. Çünkü Dede Cöngü Efendi'nin *tedbiren hapis* olarak adlandırdığı, bizimse *zorunlu misafirlik* olarak anladığımız hukukî tedbir, yalnız Özgecan Aslan ve Ayşe Paşalı gibi kimselerin maruz kaldıkları ağır şiddete ve melun ve menfur fiillere yönelik bir uygulama önerisi değildir. Ona göre bu tedbir, iki gruba yöneliktir: Bunların ilki, bir suçu işlemeyi alışkanlık hâline getirmiş ve uygulanan cezalardan ders alıp düzelmemiş kimselerdir ve yeni bir suçu daha işlemlerinin önüne geçmek hedeflenir. İkinci grup ise, henüz suça bulaşmamış fakat suç olgusunun ağırlıklı biçimde yer aldığı çevrelerde bulunan, zamanını suçla ilişkili şeylerle ve suçlularla geçiren, dolayısıyla suça bulaşma ihtimali çok yüksek olan kimselerdir. Bu kimselerin de suça bulaşmasına engel olmak amaçlanır. Bu anlamda çalışmada –maktül ve ailesinin kişisel ve toplumsal haklarını ihlal etme kaygısı ve tereddüdü taşıyarak da olsa– Özgecan Aslan Olayı rehber örnek olarak seçilmiş, toplum belleğinde yer etmiş bu ve benzeri durumların vahametini gözler önüne sermek ve ortaya çıkacak yoğun ve çok yönlü bir tartışmanın bir tarafında yer almanın ne kadar güç olduğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır.

Kavramsal Altyapı

İslâm ceza hukukunda ibâdât, muamelât, ukûbât, münâkehât, müfârekât ve ferâiz gibi bölümler bulunur. Modern anlamda bir sistematige sahip olmasa da günümüz ceza hukukuna karşılık gelen alan ukûbât'tır. Hukuk kaynaklarında bu başlık altında suç kavramı, suçun unsurları, mahiyeti, suça teşebbüs, iştirak ve cezaya müessir sebepler, had, diyet/kefarete ve ta'zîr gibi farklı türden cezalar fakat özellikle had cezalarını gerektiren suç fiillerinin tanımları ve sınırları ele alınır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de had cezası gerektiren suçlar öldürme/*katl* ve organ kesme/*cerh* için öngörülen kısas (Ansay, 2002, s.318; Zehra, 1973, s.129)² da dâhil edilirse altı adettir ve nikâhsız birliktelik/*zina*, namuslu kimseye zina iftirası/*kazf*, hırsızlık/*sirkat*, şarap içme/*şirb-i hamr*, yol kesme/*kat-ı tarîk* ve kısas olarak sıralanır (Erten, 2017, s.345).³ Hanefî fakihlerin had sınırına dâhil etmediği fakat Şâfiî ve Mâlikî fakihlere göre had cezası gerektiren diğer iki suç ise dinden dönme/*irtidad* ve yönetime karşı haksız isyandır

² Kısas 'karşılık' demektir ve Kantyan bir bakışla, kasten öldürme veya yaralama suçlarında, suçlunun devlet eliyle öldürülmesi veya yaralanmasıdır. Katilde suçlu öldürülür, cerhte hangi organ ne oranda zarara uğratılmış ise aynı organ aynı oranda zarara uğratılır. Kısasın uygulanabilmesi için, kan sahiplerinin başka deyişle mağdurun birinci derece yakınlarının tümünün kısas istemesi gerekir. Birinin dahi bundan vazgeçmesi kısası ortadan kaldırır ve kefarete veya diyete hükmedilir. Kan sahibi/*veliyu'd-dem*, kısası kendisi uygulayabileceği gibi bir başkasına vekâlet vererek de uygulanmasını sağlayabilir.

³ Aralarında nikâh bağı olmayan iki kişinin cinsel beraberliği *zina*, namuslu kimseye zina iftirası ise *kazf* olarak adlandırılır. Zina için yüz, kazf için seksen sopa cezası belirlenmiştir. Sopa cezası yalnızca sırta ve bacaklara uygulanır. Zina cezası kapalı bir yerde de infaz edilebilirken, kazf cezası topluma ibret olması amacıyla alenen infaz edilir. Yol kesme suçu anarşizm veya terörizm anlamında, ülke sınırları içerisinde güvenli yolculuk etmeye engel olma olarak anlaşılabilir. Hırsızlık için öngörülen el kesme cezası yol kesme için de tanımlanır ancak suçun tekrarında hırsızlıkta diğer el kesilirken, yol kesmede çaprazlama ayak kesilir, şahıs sürgün edilir veya ömür boyu hapsedilir. *Şirb-i hamr* tüm alkollü içkiler ve uyuşturucu-uyarıcı maddelerin kullanılmasına teşmil edilir. Hz. Peygamber tarafından sınırları kesin biçimde belirlenmemiş olan cezaî had ilk dönemler kırk, ardından seksen değnek olarak uygulanmış, suç yoğunluğuna bağlı olarak ilerleyen dönemlerde yüz değneğe yükseltilmiştir. Bu cezalar, bağlayıcıdır ve had olarak tanımlanır.

(Şekerci, 1996, s.17). Bunlar dışında kalan ve karşılığında had veya kefarete gerektirmeyen suçlar için *ta'zîr cezası* öngörülür.

Müeyyideleşmemiş süreçleri kapsayan *ta'zîr cezası* siyasi bir tür tedbirdir ve 'terbiye etme, düzeltme, önleme (İng. correction)' anlamında *te'dîb* olarak da adlandırılır. Başka deyişle, hadlerin dışında kalan suçlarda, toplum yararı gözetilerek başvurulmuş *alternatif* bir yargı usulü ve ceza yöntemidir. İslâm hukukunda emanete hıyanet, sövme, faiz, rüşvet gibi fiiller de suç sayıldığı halde haklarında had belirlenmemiştir. Böylece yasama kuvvetine, İslâm'ın temel hükümlerini aşmamak üzere bu türden fiiller için toplum yararına bir ceza belirlemede serbestlik tanınmıştır. Ta'zîr ve had cezaları arasında kamu yararını gözetmek kaydıyla iki temel fark bulunur. İlkine göre hadlerin sınırları kesindir ve aza veya çoğa doğru esnetilemez (Ansay, 2002, s.328; Zehra, 1973, s.65; Erten, 2011, s.59). Buna karşın *ta'zîr cezası* usulen had cezasından bir seviye aşağıda kabul edilir ve ceza aralığı bulunur. İkinci fark ise devlet başkanının hadleri af yetkisi olmadığı halde ta'zîr suçlarını affedebilir (Şekerci, 1996, s.21).

Ta'zîr suçları, İslâm'da kesin biçimde yasaklanmış fiiller, kamu yararına olmayan fiiller ve aslen yasak olmadığı halde sonradan devletçe yasaklanmış fiiller olarak sınıflanabilir. Bu fiillerin cezaları ise, topluma yönelik bir ibret teşkil edeceğinden, suçluyu yeniden suça yönelmekten, başkalarını ise suça bulaştırmaktan uzaklaştırmayı ve yurttaşlar için ahlâkî bir yaşamı amaçlar. Bu cezalarda kesin sınır belirlenmiş olmadığından ve takdir hakkı tümüyle mahkemenin olduğundan, ceza, nasihatten tutuklama ve sürgüne kadar uzayabilir. Bu noktada etkili olan unsur suçlunun psikolojik durumu, suçu tekrar sayısı ve evvelden uygulanmış cezalardan aldığı derstir. Cezanın türü ve ağırlığı bu unsurları göz önünde bulunduran hâkimin uhdesindedir. Cezanın ağırlığına göre hadle birlikte ta'zîr de uygulanabilir (Şekerci, 1996, s.27).

Ta'zîr cezalarının en çok bilineni ve belki en yararlı olanı hapis cezasıdır. Hapis cezasının temel faydası, özgürlüğü kısıtlamak suretiyle kişiye cezalandırıldığı duygusunu yaşatması fakat bununla birlikte suçlunun şerefini de teminat altına alıp korumasıdır. Dolayısıyla hapis cezası, hadler dışında kalan suçlara yönelik caydırıcı bir ceza biçimidir (Alî, 2018, s.41-58; Korkmaz ve Kurban, 2017, s.583). Ancak hâkim, hapis cezası, sopa ve uyarı cezaları arasında tercihte bulunmak bakımından serbesttir (Şekerci, 1996, s.109). Modern Batı hukukunun bir uzantısı olan cârî hukuk sistemimizde de, aralarında fark gözetmeksizin tüm suç türlerine yönelik olarak hapis cezası uygulanmaktadır.

Ta'zîrin, tanımları açıkça yapılmamış ve sınırları diğer suçlardan seçik biçimde belirlenmemiş olması ve hükmün ve takdir hakkının tümüyle ulü'l-emre terk edilmiş olması, bir muğlaklık yaratabilir ancak bu muğlaklığın hâkim veya kâdı için bir genişlik ve içtihat imkânı olduğuna da şüphe yoktur. Bu imkân aynı zamanda, devlet yönetiminde zamana ve şartların farklılığına göre siyaseten irade kullanmak ve hukukî düzenleme yapmak isteyen yöneticiler için de geçerlidir. Dede Cöngü için ta'zîr, kamu haklarını ilgilendiren fakat şahıs haklarını doğrudan ilgilendirmeyen suçlarda ulü'l-emrin dilerse bağışlayıcı olmasının, başka deyişle sertlik değil yumuşaklık göstermesinin bir yolu olarak da kullanılabilir. Fatih Kânunnâmeleri'nin ilk üç faslı da ta'zîre ayrılmış ve haklarında had bulunan içki içme ve hırsızlık gibi suçlar için iki sopa başına bir akçe ödenmesi hükme bağlanmıştır. İşte Osmanlı

hukukunda sopa cezalarının yerine para cezasının getirilmesi, bu türden bir genişliğin zamanın gerekleri yönünde kullanılmasının bir örneğidir (Şekerci, 1996, s.110).

Başka bir örnekle zinanın hemcinsler arasında, çocukla, ölüyle, deliyle ve maddî karşılıkla yapılanları gibi farklı ve had dışında cezaî düzenleme gerektiren türleri olduğu gibi namuslu bir kimseye zina dışında bir konuda iftirada bulunmanın, zina suçlamasını açıktan değil ima yoluyla yapmanın veya öldürme suçunun planlı ve kasten olmadığı hallerin cezasının ne ve nasıl olacağına yönelik yeni düzenlemelere de ihtiyaç vardır. Ancak suç olduğuna şüphe olmayan bu fiillere had uygulamak, suçu aşan bir ceza vermek ve adâlet perdesinin dışına çıkmak olacaktır. Böylece ta'zîr cezası, yukarıda sıralanan kısas ve had gerektiren suçların dışında kalan kamu düzenini bozmaya yönelik, görevi kötüye kullanma, sahtekârlık, rüşvet, kusurlu veya fahiş fiyattan mal satma, karaborsacılık gibi fiiller ve sayısız suç türü için, siyasal şartların belirlediği sınırlar içerisinde çağa ve değişen koşullara göre İslâm hukukunda çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bu fiiller için hapis süreleri öncelikle hükümlü pişman oluncaya dek, bu gerçekleşmez ise birkaç aydan birkaç yıla kadar belirlenmiştir (Şekerci, 1996, s.93; Alî, 2018, s.48).

Dede Cöngî Efendi (ö.H.975/M.1567-68) (hakkında bilgi için Nev'izâde, 1989, s.119; Akgündüz, 1994, s.76; Brockelman, 1937, s.498) de ünlü eseri *Risâle-i Siyâsetu's-Şer'iyye* veya yaygın adıyla *Siyâsetnâme*'de ta'zîr konusunda ilginç, çağını aşan ve tartışmaya açık değerlendirmelerde bulunur. Dede Cöngî'nin hukuk yaklaşımı hukuk-siyaset ilişkisi bağlamında yer alır ve esas itibariyle döneminde hukukta var olan çift başlılığı ortadan kaldırmak arzusundadır. Ona göre yargı usulünde Sultanın yerel temsilcisi olan *vali* ile şer'î hukukun yürütücüsü ve temel taşı olan *kâdının* varlığı, bu çift başlılığın kaynağını oluşturur. Usulen sıradan hukuk problemlerine ve halkın kendi arasında meydana gelen anlaşmazlıklara kâdı bakarken, yöneticileri, vergi tahsildarlarını ve nüfuzlu kimseleri ilgilendiren davalara valinin başkanlık ettiği *mezâlim divanı* (Uzunçarşılı, 1941, s.9) bakar. Mezâlim divanına başlangıçta halife veya Sultan başkanlık ederken, bu görev giderek valinin ve başkâdının/ *kâdu'l-kudât* görevi olagelmıştır.

Osmanlı hukuk düzeni içinde söz konusu çift başlılık dengeli bir hâl arz etmez ve vali lehine yetki artırımını içerir. Buna göre vali davayı, yalnızca davalı taraflar arasındaki nizayı çözmek için değil, toplumun geneline yönelik bir kuvvet gösterisi olarak da yürütür. Bu türden bir yaklaşımı modern hukuk teorilerinden Pozitivist ve Postmodern Ceza Hukuklarıyla Toplumsal Korunma Doktrini'nde de görmek mümkündür (Erten, 2011, s.343). Vali, davalının hâl ve davranışlarından suçu işlediği kanaatine varırsa, onu itiraf etmek üzere zorlayabilir, korkutabilir hatta tehdit edebilir. Oysa kâdı için bu türden bir uygulama söz konusu olamaz. Benzer şekilde vali, resmi bir başvuru ve şikâyet olmaksızın yalnızca duyuma dayalı olarak kamu davası açabilir ve arzu ederse tarafların bilgi ve ifadesine başvurabilir. Fakat kâdı için dava yolu ancak resmi başvuru hâlinde açıktır. Vali, hükmü açıklamayı erteleyebilir fakat kâdı, taraflardan birinin talebi olursa, hükmü açıklamayı erteleyemez. Hükmün açıklanmasının their edilmesi, bugün sulh ceha hâkimlerinin uhdesindedir. Davanın çıkmaza girdiği noktalarda vali, iki tarafı uzlaştırmak üzere aracı kimselere başvurabilir fakat kâdı, hele de taraflardan biri itiraz ederse, bu türden bir yetki kullanamaz. Bu yetkinin de günümüzde hâkimlerce özellikle aile ve ticaret davalarında bilirkişiye başvurma biçiminde kullanıldığını

hatırlamak gerekir. Son olarak valinin, toplumda güvenilir olmayan veya şahitliği geçerli sayılmayan kimselerin şahitliğine dayanarak hüküm bağlaması mümkünken, kâdı için bu mümkün değildir (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.31; Erten, 2015, s.165-189).

Dede Cöngî Efendi içinse mesele valinin geniş yetkilere sahip olması değil benzer genişlikte yetkilere kâdının da sahip olabilmesidir. Kâdı, adâlet iş ve işlemlerini yürütmekle yükümlü olduğundan görev ve yetkileri kanunlarla sınırlanmıştır. Kaldı ki Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî fıkıhlarında, valinin yetkilerinin genişletilmesi ve neredeyse kanun dairesinden çıkmasına cevaz verilirken kâdının yetki aşımı uygun bulunmamaktadır. Aynı şekilde Hanefî fıkıhında da, kâdının kanunlara uygun davranması uygun bulunmuş, valinin geniş ve serbest yargı üslubu, kâdı söz konusu olduğunda zulümle eşdeğerde görülmüştür. Buna karşın diğer mezheplerin tersine Hanefî fıkıhında, zorunlu durumlarda kâdının da yetkilerini aşacak düzeyde mahkemeye hâkim bulunmasına onay verilmektedir.

Bunlardan olarak Dede Cöngî Efendi, mezhepler arasında var olan bu ihtilafı toplum faydasına çözmeye çalışır ve toplumun korunması ve hukuka saygının köklü biçimde temin edilebilmesi için geniş yargı yetkilerinin valiler gibi kâdılarına da tanınmasını önerir. Ona göre yargıda mevcut olan bu iki başlı yapı içinde ortaya çıkan yetki farkları, pratik anlamda da bir karmaşaya yol açmaktadır. Kendisinden önce konuyu ele alan araştırmacılar valinin lehine ve kâdının aleyhine sonuçlar çıkarmışlardır. Ona göre bu yetki karmaşasını çözmek, İslâm hukukunun temel kaynakları üzerinden yetki farklarını vali ve kâdı açısından ayrı ayrı ele almak ve hukuk ve toplum yararına farkları ortadan kaldırarak dengeli ve âdil bir yönteme ulaşmak mümkündür (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.33; Trablûsî, 1300, s.161,170).

Söz konusu yetki farkları siyaseten karar almak bakımından dokuz başlık altında toplanabilir.

- 1) Vali, hakkında bir suçlama bulunan şahsı, araştırma-soruşturma tamamlanıncaya dek hapiste tutabilir. Kaçma ve delil karartma şüphesi ile günümüzde de uygulanan bu tedbir, burada kazf gibi suçlar için öngörülmektedir.
- 2) Bu hapis süresi bir ayla sınırlanır. Kâdı bu türden bir yola kesinlikle başvuramaz.
- 3) Hakkında kesin delil bulunmayan bir kimsenin, o suça ilişkin bir takım izleri üzerinde taşınması, valinin kararına etkiyebilir. Örneğin daha önceden hırsızlık yapmış ve eli bilekten kesilmiş bir şahıs hakkında yine hırsızlık iddiası bulunursa, vali, suçu evvelden de işlemiş olduğuna bakarak kuvvetli bir kanaat edinebilir. Bu yaklaşımın kanunen bir geçerliliği olmadığı açıktır ancak valinin kanaati bağlayıcıdır.
- 4) Vali, hakkında derin şüphe sahibi olduğu zanlının suçunu itiraf etmesi için hafif şekilde dövülmesine hükmedebilir. Kaba dayağa bağlı olarak alınan itirafınsa sıhhati sonradan değerlendirilir. Kâdı için bu uygulamalar tümüyle kanun dışıdır.
- 5) Zanlıdan yemin istenmesi de böyledir. Vali, zanlının değerli gördüğü şeyler veya kimseler üzerine yemin etmesini isteyebilirken kâdı yalnızca Allâh üzerine yemin ister. Hadisle sabitlenmiş olan bu ilkenin vali lehine genişletilmesi ilginç bir husustur (*Buhârî*, Eymân, 4; *Müslim*, Eymân, 1-6; *Nesâî*, Eymân, 1-12; *Ebû Dâvûd*, Eymân, 3-5; Belgesay, 1963, s.336).
- 6) Henüz suça bulaşmamış ancak hâl ve gidişatından suça bulaşması kuvvetle muhtemel kimseler vali tarafından sözle veya hafif bir ceza ile uyarılabilir. Hatta şahsın ders alıp almadığı kanaati gelişinceye kadar bu uyarılar devam edebilir. Fakat kâdı bu türden bir uygulamaya hükmedemez. Uyarıya dayalı bu uygulama, aşağıda mücerret r'îlâmla ilgili olarak ele

alınacağı üzere ta'zîrin bir formudur ve sonraları kâdılarca da uygulanmıştır. 7) Vali, şahitliği kabul edilmeyen kimselerin şahitliğini zorunlu hâllerde kabul edebilir fakat kâdı hâl ve şart ne olursa olsun şahitlikten men edilmiş kimselerin şهادetlerini kabul edemez. 8) Müessir fiil suçlarında vali, daha ağır yara almış olan veya kendisine diğerinden daha önce başvurmuş olan tarafı önce dinler. Bu, bir anlamda mahkeme öncesinde erken bir kanaat sahibi olmak / *ih̄sas-ı rey* olarak değerlendirilebilir. Kâdı ise bu türden önceliklere iltifat etmez ve mahkemenin seyri olması gerektiği biçimde devam eder (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.38).

Tedbiren Hapis

Ta'zîr cezaları yalnız suçluyu cezalandırmayı değil aynı zamanda suçu önlemeyi de amaçladığından, bir takım uyarılar içerir. Bunlardan biri olan *müccerret i'lâm*da hâkim, bir şahsı hakkında olumsuz dedikodular bulunduğu ve bir suça bulaşmak üzere olduğu duyularına dayanarak yazılı veya sözlü biçimde uyarır. Bu uyarı dikkate almayan şahsa, bizzat *mahkemeye çağrılarak* uyarı resmî yoldan tekrarlanır. Zanlının psikolojisi de dikkate alınarak uyarılması veya kendisine *nasihat edilmesi* bazen etkili de olabilir. Hiçbir biçimde öğüt almayan kimselerin sertçe uyarılması ve *ceza ile tehdit* edilmesi, bu yöntemin diğer aşamalarıdır. Tüm bu uyarılara karşın suçtan uzak kalmayı başaramayan şahsın cezalandırılması topluma *teşhir edilmesi*, en ağır yaptırımdır. Suçlunun teşhiri genellikle –hırsızlık, rüşvet ve ayıplı mal satma gibi– toplumsal konularda olur (Şekerci, 1996, s.109). Ta'zîrde yer alan bu cezalar birer tedbir olmakla birlikte tedbiren hapisten farklıdır.

Bu çalışmayı esasen ilgilendiren kısım ise dokuzuncu maddede içerilen *tedbiren hapis* uygulamasıdır. Dede Cöngü'ye göre vali, önceden suç işlediği bilinen bir kimse hakkında; bir şikâyet olmasa da toplumda uyandırması muhtemel huzursuzluğu gidermek veya işlemesi muhtemel suçlardan uzak tutmak amacıyla, şahsî ve ailevî tüm giderleri devlet tarafından karşılanmak suretiyle tedbiren hapsine hükmedebilir. Böylece şahıs, henüz bir suç işlemeyen evvel, suç işleyebileceği şüphesi ve kolluk marifetiyle zorunlu bir gözetime veya tutukluluğa tâbi tutulur. Ancak şahsın, evvelden suça bulaşmış, yeni bir suça bulaşacağını garanti etmez. Dolayısıyla ortada reel bir suç olmadığından kâdının bu türden bir uygulamaya hükmetmesi mümkün değildir ancak toplum yararını gözetmekle yükümlü olan valiye bu imkân tanınmıştır. Bu hükmün yukarıda sıralanan diğer sekiz maddeden farkıysa, hakkında suç şüphesi bulunan şahsın, daha evvel suça bulaşmış fakat cezalardan ders almamış olmasıdır.

İkinci olarak şüpheli şahıs henüz bir suça bulaşmamış olduğu halde, suçla ilişkili durumlarda bulunmuş, suçlularla yakınlık kurmuş, bu yönde davranış ve alışkanlıklar edinmiş ise, suçla arasındaki mesafe kısalmış demektir. Böyle bir durumda şahsın suça bulaşmasının önlenmesi amacıyla –yukarıda sıralanan uyarılardan da sonuç alınmadığı bir durumda– vali tedbiren hapsine hükmedebilir (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.39-40).

Genel kabule göre İslâm hukukunda hapis cezasının alt sınırı yirmi dört saattir (Alî, 2018, s.50). Bu hükmün içerdiği tutukluluk süresi ise önceden belirlenmiş değildir. Hapis süresinin belirli olması, uygulamanın esas amacı olan şahsın düzelmesini ve toplumla uyumlu bir yaşama geçmesini engelleyebilir. Belirsiz ve ucu açık bir hapis süresi ise, şüpheli şahsın alışkanlık edindiği suç

fillerinden tümüyle arınıp temizlenmesini veya valide bu kanaati uyandırmasını sağlar. Önemli bir husus olarak, İslâm hukukunda hapis cezasının ikincil bir yapıda ve hadlerden aşağı suçlara yönelik bir ceza türü olduğu da vurgulanmalıdır. Dolayısıyla bir suçu işlemeyi âdet edinmiş bir kimsenin, evvelden uygulanan cezalardan ders almamış olması durumunda süre belirtilmeksizin hapsine hükmedilir. Sürenin belirli olmaması, psikolojik bir etkiyle şüpheliyi durumdan ders almaya itecektir. Şahsın denetim görevi valiye verilmiştir ve göstereceği iyileşmeye bağlı olarak süre müebbetten muvakkafa çevrilebilir (Şekerci, 1996, s.118). Bu gözetim veya hapis uygulaması Dede Cöngî'ye göre, olumsuz anlamda kanunsuz bir ceza olarak değil, olumlu bir yaklaşımla toplum yararını tesis etmek üzere kurgulanmış bir tedbirdir. Bu tedbire hükmetme yetkisi hal-i hazırda valiye tanınmış durumdadır (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.40).

Had gerektirmeyen suçlarda başvuru bu ve benzeri tedbir hükümlerine *siyaset uygulamak* denir. Siyâset kavramı burada 'politik tavır takınmak' anlamında değil 'hukuk düzenini işletmek' anlamında kullanılmakta, daha geniş anlamdaysa 'toplumu yönetmek ve toplum yararına olacak biçimde yetki kullanmak' anlamına gelmektedir (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.2; Erten, 2011, 176). Siyâset uygulamaya İslâm'ın temel kaynakları yer vermekte ve uygun bulmaktadır (Bakara (2/250-1), Sâd (38/21-30), *Buhârî*, Enbiyâ, 50; *Müslim*, İmâre, 44; Şirvânî, 1965, s.33-38). Peygamberlerin insanların ve toplumların hem dinî hem dünyevî yaşamlarını düzenlemesine karşılık, âlimler insanların içsel/dinî yönlerini, sultanlar ise fertlerin ve toplumların yalnız dışsal/dünyevî yaşamlarını düzene sokmakla yükümlüdürler. Dolayısıyla sultanların ve yerel temsilcileri olan valilerin toplum yararına/siyaseten yönetim sürdürmesine cevaz verilmiştir (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.4; Lewis, 1993, s.10). Anlaşıldığı üzere Dede Cöngî Efendi, tedbiren hapsi alternatif bir ceza olarak değil, var olan cezaları tamamlayıcı nitelikte bir tedbir olarak düşünmektedir. Kaldı ki yetkileri kanunla belirlenmiş/sınırlanmış olan kâdı için bu türden bir yetki artırımına diğer üç mezhep imamı onay vermediği halde Hanefî düşünürler onay vermektedirler. Çünkü toplumun huzurunun korunması, ortaya çıkacak olayların âdilane çözümü ve doğru ilkeyi uygulamak hususlarında kâdı da vali kadar sorumludur (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.31; Erten, 2011, s.268).

Bu noktada ortaya iki önemli husus çıkmaktadır. Birincisi Dede Cöngî'ye göre kâdı geniş yetkileri 'zorunlu hallerde bir hükme varmak için' kullanır. Vali için bu türden bir kayıt düşülmediği halde, kâdı için zorunlu haller kaydının düşülmesinin sebebi, kâdının kanunen sınırlanmış yetkilerini kullanırken bu sınırları fazlaca ve gereksiz biçimde zorlamasının uygun olmayacağı düşüncesi olmalıdır. Aksi takdirde serbest yargı usulü karşısında şer'î/hukukî düzen kökten zarar görecektir. İkinci husus ise kâdı lehine olacak bu düzenlemeyi Dede Cöngî'nin açıktan önermek yerine, kaynak olarak kullandığı *Mu'innu'l-Hükkâm* üzerinden delillendirmesidir. Burada söz konusu yetki farkları açıkça dile getirilmekte ve valinin yetkilerinin kâdıya da tanınması önerilmektedir. Bu anlamda Dede Cöngî Efendi'nin daha evvel saygın hukukçular tarafından dile getirilmiş olan bu düşünceye karşı tereddüdünün sebebi, insan hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendiren ve hak ihlallerine kapı açan çetrefil bir öneriyi dile getirirken düşüncesinin kesinliğinden emin olmaması olabilir (*Tercüme-i Siyâsetnâme*, H.1275, s.33; *Mu'innu'l-Hükkâm*, 1300, s.161; Erten, 2011, s.269).

Mu'innu'l-Hükkâm'da ise mahkemenin otorite kuvveti ve toplum nezdindeki etkinliği açısından ele alındığında, yetki ve uygulama kuvvetinden yoksun olan kâdı, tâbi olduğu kanunlarla sınırlanmış, bir anlamda yetkisiz kılınmış ve vali karşısında kadük bırakılmıştır. Dolayısıyla toplumun huzursuz olduğu, suç işlemeden korkulan ve hâl ve davranışları bakımından güven vermeyen bir şahıs hakkında tedbiren hapse hükmetme yetkisi yoktur. Oysa vali gibi siyaseten karar alabilmesi sağlandığında, kâdı da tedbiren hapse hükmedebilir (*Mu'innu'l-Hükkâm*, 1300, s.32). Tedbiren hapsin hukuk düzeninde yer alma gerekliliği çalışmanın hedeflediği birinci tespittir.

Dede Cöngi'nin kendi yüzyılında savunmakta güçlük çektiği bu öneriyi günümüzde de savunmak kolay değildir. Karşılaşılabilecek ilk ve en önemli problem insan hak ve özgürlükleri problemidir. Ancak konunun yalnızca zanlı tarafından değil muhtemel mağdurlar ve toplum açısından da ele alınıp değerlendirilmesi zorunludur.

Özgecan Aslan Olayı

Değerlendirmenin daha sağlıklı yapılabilmesi için önce kamuoyunda infiale neden olan olayı hatırlatalım. Mersin Çağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencisi Özgecan Aslan (20), 11 Şubat 2015 günü Tarsus'ta kaybolmuş, 13 Şubat günü cesedi yanmış biçimde bulunmuştur. Kısa süre içinde yakalanan zanlı minibüs şoförü *Abmet Suphi Altındöken* (26), Tarsus Sulh Ceza Hâkimliği'nde verdiği ifadesine göre Tarsus'ta bir AVM'nin önünden aldığı genç kız ve arkadaşını Mersin'e doğru götürmüştür. Arkadaşı yolda inen genç kız daha hızlı gitmesini isteyince yüz lira istemiştir. Bu teklifi kabul eden fakat ters istikâmete girdiğini fark edince bağırma başlanan genç kıza, aracı yol kenarına çekerek tecavüz etmek istemiştir. İkinci ifadesinde ise bu sözlerini değiştirmiş ve genç kızın bağırması ve kendisine arkadan iki kez vurması dolayısıyla kavşaktan dönerek yeniden normal güzergâhına girdiğini fakat genç kız bağırma devam ettiği için konuşmak amacıyla aracı durduğunu ve arka tarafa geçtiğini söylemiştir. Boğuşma esnasında genç kız kendisine biber gazı sıkılmış ve tırnakları ile yüzünü yaralamış, bu sebeple kendisi de birkaç kez tekmelediği maktulü önce bıçaklamış, ardından levye ile başından yaralayarak öldürmüştür. (Olayın bu kısmını duyduğunda katilin kız kardeşi A., ağabeyinin o durumda genç kız nasıl öldüresiye dövdüğünü hayal edebildiğini çünkü bu duruma kendisi ve annesinin de birkaç kez maruz kaldığını söylemiştir.)

Minibüsün arka koltuğunda genç kızın cesedi olduğu halde Tarsus'a dönen zanlı, babası ve arkadaşını arayarak yardım istemiş, birlikte gittikleri Alman Mezarlığı Bölgesi'nde Cin Deresi kenarında onların yardımıyla cesedi indirmiş, DNA testinde kendisinden bir parçaya ulaşamaması düşüncesiyle maktulün ellerini bileklerinden kesmiş ve cesedi yakmıştır. Daha sonra değiştirdiği ifadesinde cesedi yakma fikrini kendisine arkadaşı Fatih Gökçe'nin verdiğini, benzini de yine onun bir arkadaşının temin ettiğini belirtmiştir. O saatten sonra üçünün birlikte hareket ettiğini belirten katil, genç kız ne yapması gerektiğini sorduğunda, babası Necmettin Altındöken geç olmadan hastaneye götürmesini, arkadaşı Fatih Gökçe ise başlarının belâya girmesi korkusuyla öldürmesini tavsiye etmiştir. Maktulü kontrol ettiğinde henüz yaşadığını, hızlı hızlı nefes aldığını görmüş, öldürmek için yeniden birkaç kez bıçaklamış, delil bıraktığı hususunda arkadaşının uyarısıyla ellerini kesmiş ve cesedi yakmıştır.

Dönüş yolunda Jandarma Kontrolüne takılan zanlı ve yanındakiler, durumu normalleştirmek amacıyla Jandarma erine yol sorduklarını fakat farklı bir yöne gitmeleri dolayısıyla şüphe çektiklerini, bu sebeple yeniden durdurulup araçta yapılan muayenede kan izlerine rastlanması dolayısıyla gözaltına alınmışlardır. İfadelerin alınmasından sonra sabaha karşı serbest bırakılan zanlı, aracını babasına bırakıp onlardan ayrılmış, öğle saatlerinde internete girdiğinde babasının ifadesiyle genç kızın cesedine ulaşıldığını öğrenmiş, şehirde panik içinde bir süre gezindikten sonra akşam saatlerinde de yakalanmıştır (*Haber 7*, 19.02.2015).

Fatih Gökçe (25)'ye göre olay günü Suphi Altındöken kendisini aramış, bir miktar benzin bulmasını çünkü bir kadınla tartıştığını, kadının kendisine saldırıp biber gazı sıkıldığını ve boğuşma sırasında kadını öldürdüğünü söylemiştir. Kendisi ise cesedi yakmasını değil hastaneye götürüp bırakıp kaçmasını tavsiye etmiş, sarhoş olduğu için de durumu polise ihbar etmemiştir. Baba *Necmettin Altındöken* (50) ise ifadesinde hiçbir şeyden haberi olmadığını söylemiştir (*Sabah*, 15.02.2015).

Tarsus 1. Ağır Ceza Mahkemesi 3 Aralık 2015 günü yapılan duruşmada, sanık *Ahmet Suphi Altındöken*'i "canavarca hisle veya eziyet çektirerek öldürme, bir suçu gizlemek veya başka bir suçun delillerini gizlemek ya da yakalanmamak amacıyla öldürme, başka bir suçu işleyememekten doğan infialle öldürme, nitelikli cinsel saldırıya teşebbüs ve cinsel saikle kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma" suçlarından ağırlaştırılmış müebbet ve çeşitli suçlardan 27 yıl cezasına; baba *Necmettin Altındöken*'i "canavarca hisle veya eziyet çektirerek öldürme, bir suçu gizlemek veya başka bir suçun delillerini gizlemek ya da yakalanmamak amacıyla öldürme, başka bir suçu işleyememekten doğan infialle öldürme" suçlarından ağırlaştırılmış müebbet cezasına; arkadaşı *Fatih Gökçe*'yi ise "canavarca hisle veya eziyet çektirerek öldürme, bir suçu gizlemek veya başka bir suçun delillerini gizlemek ya da yakalanmamak amacıyla öldürme, başka bir suçu işleyememekten doğan infialle öldürme ve nitelikli cinsel saldırı"⁴ suçlarında ağırlaştırılmış müebbet ve çeşitli suçlardan 24 yıl cezasına çarptırmıştır.

Suphi Altındöken, 11 Nisan 2016'da Adana Kürkcüler F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Cezaevi'nde babasıyla uğradıkları silahlı saldırıda ölmüş babası ağır yaralanmıştır. Beş gün boyunca Mersin Tarsus'ta belediye ve köy mezarlıkları tarafından kabul edilmeyen cenazesi daha sonra Mersin Belediyesi'nin izni ve yer göstermesiyle gömülebilmiştir. Defnedildiği yer güvenliği ve ailesinin isteğiyle gizli tutulmuştur (*TGRT*, 15.02.2018).

Suphi Altındöken'in kendisinin ve aile üyelerinin hikâyeleri ise özellikle ilgiye değer ve tedbiren hapis açısından değerlendirmeye imkân verir yapıdadır. Tarsus'un zengin ailelerinden birine mensup olan Suphi Altındöken'in babası Necmettin Altındöken, kaçakçılıktan sabıkalı eski bir kuyumcu iken işlerinin kötüleşmesi sonucunda bir otobüs almış ve oğluyla birlikte işletmeye başlamıştır.

⁴ Evli ve bir çocuk babası Fatih Gökçe hakkında bu olaydan evvel, eski sevgilisine yönelik alıkoyma, hürriyeti tahdit, tehdit ve tecavüz suçlaması bulunmaktadır.

Katilin eski eşi *Neslihan Altındöken* (26), kocasının uyguladığı şiddete dayanamaz hale geldiğini, boşanmak istediğini, üç yaşında olan çocuğunu alarak evden ayrıldığını ve olaydan birkaç ay önce boşanma davası açtığını söylemiştir. Fakat tehdit edilmesi sonucu davayı geri çekmiştir. Olay gecesi kocası telaşlı bir şekilde eve girmiş, hemen banyoya gitmiş ve ellerini ve yüzünü yıkamıştır. Yüzünde tırnak izleri ve yaralar olan eski eşi kavga ettiğini söyleyip elbiselerini değiştirerek evden ayrılmıştır. Yakalanıncaya dek bir daha eşini görmeyen ve o gece Jandarma tarafından ifadeye götürüldüğünde olaydan haberdar olan genç kadın, estetik ameliyatla görünüşünü değiştirmiş, eşinden boşanıp çocuğunun velayetini almış ve yeni bir hayat kurmak amacıyla kendisinin ve çocuğunun soyadı değişikliği için girişimlere başlamıştır (*Milliyet*, 15.04.2018). Boşanma hâkimi, ‘çocuğun korunması ilkesi’ ve içinde bulunduğu psikolojik durumu göz önüne alarak babası ile kişisel ilişkilerine ilişkin düzenlemeyi sonraya ertelemiş, bir anlamda babanın çocuğu görmesini engellemiştir (*Hürriyet*, 30.09.2015). Olay günü beş-altı yaşında olan çocuk, henüz anasınıfında olduğu halde iki kez psikolojik tedavi görmüştür. Olup bitenlerin farkında olmasa da bilinçaltında iz bırakan bu olayların etkisiyle siyah balonlar çizmeye başlayan çocuğunun ruh sağlığından endişe etmektedir. Eski eşinin bir süre gömülemediği olmasını ise onaylamamaktadır (*T24*, 11.11.2015).

Annesi *Naciye Tan* tüm olanların, oğlunun problemlerinin ve bu hunharca fiili işlemiş olmasının sebebi olarak babasını görmekte, oğlunun babasının yanında büyümesine ve sağlığının bozulmasına bağlamaktadır. Kocasının uyguladığı baskı ve şiddeti hatırlamak istememektedir fakat tüm olanların çocukların gözleri önünde cereyan ettiğini ve kendisi kocasından şiddet görürken oğlunun titreyerek seyrettiğini belirtmiştir. Ona göre oğlunun dengesiz ve şiddet içerikli davranışlarının sebebi, on yedi yaşındayken geçirdiği kazadır. Çocuklarının yanında kavga etmekse, durumu daha da kötüye götüren kendisinin bir hatasıdır. Eski eşinden yıllarca şiddet gören kadın 2009 yılında boşanmış, üniversite sınavına hazırlanan kızını alarak evden ayrılmış, oğlu ise evli ve maddi sıkıntılar içinde olduğundan babasıyla birlikte kalmıştır. Yaşadıklarıyla hayatı altüst olan Naciye Tan, oğlunun öldürülmesi sonrasında bir süre gömülemediği ve morga geri getirilmesi dolayısıyla ‘ne yapayım, oğlumu çöpe mi atayım?’ sözleriyle de haberlerde yer almıştır. Böylesi bir caninin cenazesine neden sahip çıktığı sorulduğunda, ‘kalbimle beynim arasında kaldım fakat nihayet içimden söküp atamadım onu, anneyim’ demiştir.

Çocukluğunda şiddete eğilimli olmayan oğlunun ona göre tek problemi kısa boylu ve okul yıllarında bundan dolayı arkadaşlarıncı utandırılmış olmasıdır. Çeşitli nedenlerle lise birinci sınıftan ayrılmış, aldıkları otobüste babasının yanında muavin olarak çalışmaya başlamıştır. On yedi yaşındayken geçirdiği motosiklet kazasında kafasından ağır bir yara almış, günlerce yoğun bakımda kalmış, kafatasının bir kısmına platin takılmıştır. Ayrıca ağzından da iki ameliyat geçirmiştir. Kazadan sonra davranışları değişen, uyuşturucu kullanmaya ve annesi ve kız kardeşine şiddet uygulamaya başlayan Suphi Altındöken, üzerlerine su sıkmaya, geceleri yüzlerine ışıltak tutmaya ve şiddet uyguladıktan sonra ‘oh be rahatladım’ demeye başlamıştır. Bir defasında sigarası olmadığı için annesini ağır şekilde dövmüş, savcılıktan yardım istediğinde yapılabilecek tek şeyin polis marifetiyle doktor gözetimine alınması olduğu söylenmiştir. Yirmi yaşında düğününden bir gün önce babasının çenesini kırmış, ilk günden eşine şiddet uygulamaya başlamıştır. Tüm bu davranışlarına karşın psikolojik destek ve tedavi almayı reddetmiştir. Acılı annenin bu yaklaşımını Pozitivist bir bakış

açısından anlamak mümkündür. Buna göre suçun ortaya çıkmasında yalnızca failin aklının ve iradesinin etkin olmadığını düşünen hukukî pozitivizme göre, suçlu, içinde bulunduğu toplumun bir ürünü olarak çeşitli ve öngörülemez etkenlerin bir sonucu olarak suça bulaşır (Güriz, 1992, s.228).

Acılı anne, olaydan iki gün sonra oğlunun cinayeti işlediğini duyduğunda önce ne düşüneceğini bilememiş, kendisini ifade edememiştir. Yine de çalıştığı işe devam etmek zorunda kalmış, akşam yalnız başına kaldığında içinin yandığını hissetmiş ve yaşamına tümüyle yabancılaşmıştır. İşe gidip gelirken bir süre kendisini öldürmeyi düşünmüş ve etrafındakilerin kendisinden ‘o kadın’ diye söz etmesinden rahatsız olmuştur. Oğlunun gömülememesini ‘ölmüş bir kimseyle kavgaya ve cesedin üzerinden arabayla defalarca geçmeye’ benzeten anne, ‘asıl eziyeti bana ettiler’ diye tanımlamıştır (Par, 2016).

Kız kardeşi *A. Altındöken* de ağabeyinden yıllarca şiddet ve işkence görmüştür. Buna karşın yine de cezaevinde ziyarete gitmesinin sebebini, ‘aile olmak garip bir duyguymuş, insan sadece mantığıyla hareket edemiyor’ diye açıklamıştır. Evli olduğu halde genetik ve psikolojik kaygılarla çocuk yapmayı düşünmemekte çünkü çocuklarına şiddet uygulamamak konusunda kendisine güvenememektedir. Ağabeyinin kaza sonrası durumunun kötüleştiğini kabul etmekte fakat içinde doğuştan bir şiddet eğilimi olduğunu da düşünmektedir. Ağabeyi babasının şiddetine daha fazla maruz kalmıştır. Geçirdiği kazanın büyütülmesi ise ağabeyini daha da şımartmış ve arkadaşı Fatih’in etkisini artırmıştır. Ağabeyi ona göre delirmiş değil sadece dengesizdir. Siren sesiyle uyandırılmak, bir oyunu kazandığında öldüresiye dövülmek veya dayak yedikten sonra karşısına geçip ‘oh be rahatladım’ denilmesi bu dengesizliğin bir ifadesi ve dayanılmaz bir eziyettir. Kendisi bir defasında annesiyle tartışmış, seslerine gelen ağabeyi önce onu, sonra durdurmaya çalışan annesini dövmeye başlamıştır. Bu ağır bir şiddettir ve güçlükle elinden kurtulup evden kaçmış ve polise sığınmışlardır. Çünkü duydukları şey *ölüm korkusudur*. *A. Altındöken*’in içinde ağabeyine ilişkin âdeta bir savaş süregitmektedir. Bu anlamda ağabeyinin akli dengesinin yerinde ve suçun tüm sorumluluğunun kendisinde olduğunu düşündüğü sonucuna varılabilir. Beccaria’nın vardığı sonuç da budur (2016, s.26). Bu anlamda klasik hukukçular suçun tek failinin suçlu olduğunu düşünür ve Pozitivist hukuk kuramının çıkarımına katılmazlar (Erten, 2017, s.341).

Olayı duyduğunda failin ağabeyi olduğundan şüphe etmemiş, gördükleri şiddetten kendilerinin ölmemelerini alışmalarına ve ona karşılık vermemelerine bağlamıştır. Dolayısıyla maktul genç kızın karşılık verip direnmesi onu iyice delirtmiş olmalıdır. Ağabeyinin öldüğünü duyduğunda ilk olarak ‘keşke babam da ölse’ diye düşünmüştür. Cenazesini âdeta tanıdıkları kişinin değil başka bir insanın cenazesi olarak teslim almışlardır. *A. Altındöken*, kendi babasını düşündüğünde maktulün babasına ve verdiği tepkiye imrendiğini, kendileriyle görüşmeyi çok istediklerini fakat buna imkân bulamadıklarını dile getirmiştir (Par, 2016).

Maktulün babası *Mehmet Aslan*, menfur olay sonrasında herkese ibret olacak sağduyulu, metin ve sabırlı bir yaklaşım sergilemiş, katillere zulmedilmemesini istemiş, anne-babalarına Allâh’ın yardım etmesini dilemiştir. Acı olay sonrasında kendisine gelen röportaj tekliflerini kabul etmediğini fakat aslında konu hakkında konuşmak gerektiğini çünkü tüm dünyayla birlikte toplumumuzda da eksik olan şeyin sevgi ve barış olduğunu ifade etmiştir. Onun sözleriyle,

“sevmekten başka çıkar yolumuz yok! Barışta iken teslim olmak gerekir. Şimdi teslim olursak içimizdeki bütün güzellikler ortaya çıkacaktır. Savaşsak sonunda nefsimiz kazanacak ve analar babalar ağlayacak, meleklerin kanatları koparılacak, meleklerin çılgınlığını kimse duymayacak.”

Herkes gibi o ya da bu yanda yer almak yerine şanı yüce Türk milletinin bir ferdi olduğunu dile getiren Aslan, olay karşısında ‘Allâh devletimize zeval vermesin, milletimizden razı olsun’ demiştir. Mehmet Aslan’ın, milletimizin bu olaylar sonrasında *Ma’un* ve *Asr Sûreleri*yle *Âl-i İmran Sûresi* 103. âyet-i kerimesini⁵ okumasını önermesi, barış ve sevgi çağrısının bir delili niteliğindedir. Kaldı ki ona göre doğru yolu bulmak, seçmek ve doğrudan kalmak çok zordur. Dünya telaşıyla insanın gözü körleşip kulağı sağırlaşabilir. Kalbin sesini dinlemek en doğrusudur.

Maktulün annesi *Songül Aslan* ise, kızını dürüstlüğü överek ve dürüst birisi olması için yetiştirdiklerini, eline, beline, diline sahip ol ilkesiyle büyüttüklerini, onun da bu mücadele uğrunda hayatını kaybettiğini söylemiştir. Kızına karşı bu menfur fiili gerçekleştirilen canilerin vicdansızlığı ise yüreğini dağlamaktadır (Par, 2016).

Olayın seyri, ilgili şahısların ifadeleri ve toplumun genelini sarsan etkisi ile bu hadise, hukuk sisteminde köklü ve şedid tedbirlere ihtiyaç olduğu düşüncesini uyardırmıştır ki bu husus da bu çalışmanın hedeflediği ikinci tespittir.

İnsan Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme

Bu menfur olayın tebdiren hapis bağlamında değerlendirilmesi ise, esas itibarıyla günümüz hukuk/adalet problemlerinin bir kısmına yönelik bir çözüm önerisi olabilir. O kadar ki hukuk sistemimizde tebdiren hapis uygulaması olsaydı, zannedirim A. Suphi Altındöken bunun ilk ve en belirgin örnekği olurdu. Çünkü öncelikle bir suçu, yakın aile üyelerine karşı şiddet suçunu, işlemeyi – hakkında şikâyet olmasa da– alışkanlık edindiği açıktır. Ayrıca âlevî geçmişi ve özellikle babasıyla olan sorunlu ilişkisi suçlu kimliğinin inşasında belirgin etkilere sahiptir. Genç yaşta geçirdiği trafik kazası ise doğurduğu ağır sonuçlarla, ruhsal ve akılsal dengesini tedavi kabul etmez derecede bozmuş görünmektedir. Bu hususlar adlî ve hukukî bir gözle değerlendirildiğinde, öncelikle aile üyeleri ardından toplumun geneli için ciddi ve yakın bir tehlike oluşturduğu görülür. Bu anlamda annesi ve kız kardeşinin şikâyetiyle alınacak bir tedbir kararı, öncelikle onların can güvenliğini korumayı ve garanti altına almayı amaçlayacaktır. Buna karşın olay, bu kimselerden farklı ve kestirilmesi çok güç bir yerden patlak vermiş ve masum bir genç kızın yaşamına mâl olmuştur.

⁵ Dini yalanlayanları görmedin mi? diye başlayan *Ma’un Sûresi*’nde, bu kimselerin yetimi itip kaktıkları ve fakirlerin doyurulmasına karşı çıktıkları vurgulanır. Böyle kimselerin kıldıkları namazlara yazık olmaktadır. Onlar kıldıkları namazdan bihaberdirler, yalnızca riyakârlık etmektedirler ve en ufak yardıma/zekâta engel olmaktadır.

Asra veya zamana yemin edilerek başlanan *Asr Sûresi*’nde, insanın hüsranda olduğu belirtilerek iman edip güzel işler işleyen müminlere hakkı ve sabrı tavsiye etmeleri emrolunmaktadır.

Âl-i İmran Sûresi 103. âyette ise, “Hep birlikte Allâh’ın ipine sınımsız sarılın, bölünmeyin/firkalara ayrılmayın ve Allâh’ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın. Siz birbirinize düşman olmuştunuz, kalplerinizin arasını birleştirdi ve O’nun nimetiyle kardeş oldunuz. Ateşten bir çukurun kenarında iken sizi ondan kurtardı. İşte Allâh âyetlerini size böyle açıklıyor, umulur ki hidayete erersiniz.” denilmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1996, s.10-26), baskı ve zorlamaya karşı insanın ayaklanmaya –bir anlamda adaleti kendi eliyle tesis etmeye– mecbur bırakılmaması ve bu beyannamede içerilen ilkelerin devlet eliyle ve hukuk düzeniyle korunması ilkesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Böylece insan hak ve özgürlükleri devlet karşısında yurttaş lehine garanti altına alınır. Bu anlamda evrensel ilkeler suçlu, mağdur ve toplum/devlet bağlamında değerlendirilmelidir.

İnsan hakları beyannamesinin, *doğal haklar* manzumesinden daha geniş kapsamlı ve hukukî bir çerçeveye sahip olduğu söylenebilir. İnsan haklarından daha eski olan doğal haklar ontolojik bir yaklaşımla insanın yaşama, özgürlük, eşitlik, çalışma ve mülkiyet gibi haklarını; insan haklarının ise bunların yanında yurttaşların devlet karşısında hukukî haklarını garanti altına aldığı görülür (Gündoğan ve Günay, 2004, s.18). Başka deyişle gücünü; devletten daha üstün bir konumda olan doğal hukuktan alan insan hakları, devleti sınırlayan bir kuvvete sahiptir (Troper, 2011, s.98). Bununla birlikte *İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme* (1996, s.28-73) bir takım sıra dışı detaylara yer vererek yurttaş karşısında toplum yararını gözetir ve hukuk sistemi ve devlet düzenini güçlendirir. Evrensel Beyanname'ye eklenen *İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme* (1996, s.77-114) ise bu çalışmayı ilgilendirdiği kısmıyla, 1. maddesiyle "... kişinin kendisini ya da üçüncü bir kişiyi, işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylemden ötürü cezalandırmayı, ağır acı vermeyi ve eziyeti ..." işkence olarak tanımlar. Yüksek sözleşen devletlerin görevi, bu üç sözleşme uyarınca hukuk düzenini kurmak ve işletmektir.

Evrensel Beyanname'nin *şüpheli, zanlı veya suçlu açısından* değerlendirilmesi sonucunda öncelikle 6. ve 7. madde kapsamında hukuk düzeni içinde yargılanıp cezalandırılması gerektiği anlaşılır. Hukukî bir yargı içinse öncelikle suçun sübut etmesi gerekir oysa tedbiren hapiste ortada bir suç yoktur. 3. madde ceza güvenliğini içerir, örnek olaydaysa mahkûm cezasını çekerken öldürülmüş ve bu ilke aşıktan ihlal edilmiştir. Mahkumun hukukun öngördüğünün dışında bir cezaya, eziyete veya işkenceye maruz kalmaması 5. madde ile sağlanır. Eziyet veya işkence Temel Özgürlüklerin Korunması'nda da 3. madde ile yasaklanmıştır. 12. maddede ise herkesin kişisel yaşam alışkanlıklarını sürdürme ve haberleşme özgürlüğü vardır ve ismi ve onuru koruma altındadır. Tedbiren hapis uygulamasında Dede Cöngü Efendi, şüphelinin, insanlık veya hukuk dışı bir cezaya maruz bırakılmamasını, kişisel masraflarının karşılanmasını ve kendi başına düşünüp düzelmesini önermektedir. Ancak bu konuda devletin ciddi tedbirler alması ve şüpheli veya zanlının güvenliğini sağlamak hususunda sosyal, hukukî ve adli altyapıyı eksiksiz düzenlemesi gerekir. 6/2. maddede, suçlanan herkesin, suçu kanuna uygun olarak kanıtlanıncaya dek suçsuz kabul edilmesi ilkesi ortadan kalkar çünkü tedbiren hapiste kanıtlanmış bir suç değil yalnızca bir şüphe ve kanaat vardır. Bu madde zanlı lehine bir durum doğurur. 9. madde ile *hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz*, 11/2. ile kimse hukuken suç sayılmayan bir eylemi gerçekleştirmekten suçlanamaz. O halde kişi tedbiren hapiste öngörüldüğü şekliyle, suç olmayan fakat suça imkân verebilecek türden fiillerle suçlanamaz, tutuklanamaz ve özgürlüğü sınırlanamaz.

Buna karşın, engel olunamamış bir suç ise, aynı haklara sahip mağdurlar yaratmaktadır. *Mağdur açısından* Evrensel Beyanname'nin öncelikle özgürlüklerle ilgili 1. maddesini vurgulayan 3. maddesi hukuk düzenine tâbi olan herkesin, ayırım gözetilmeksizin yaşama, kişi özgürlüğü ve

güvenliği hakkını' garanti altına alır ki öldürme, yaralama, tecavüz veya hırsızlık gibi bir suça maruz bırakılmakla, kişinin yaşama, özgürlük ve güvenlik hakları iptal edilmiş olur. Bu fiiller 5. madde kapsamında kimseye zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışta bulunulamaz ilkesini de ihlal etmektedir. Bu anlamda mağdur taraf, 8. maddeye göre anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış haklarının ihlali durumunda etkin bir yargı yoluna başvurabilir. Ancak yaşama hakkının ortadan kaldırılması durumunda bu mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde Temel Özgürlüklerin Korunması'nda da 2/1. madde ile insan yaşamı kanunla garanti altına alınmış ve öldürme hakkı yasal süreçlerin bir sonucu olarak yalnızca devlete hasredilmiştir. Bu hak hem mağdur hem suçlu lehine işletilebilir. Buna karşın 2/2. a bendine göre *kişi kanun dışı şiddete karşı korunma amacıyla öldürmeye başvurabilir*. Dolayısıyla canını, ırzını, malını ve yakınlarını korumak ve savunmak amacıyla saldırganı öldürmek, öldürülen açısından yaşama hakkı kapsamında değerlendirilemez.

Aşağı yukarı birbirine denk görünen mağdur ve suçlu haklarının tebiren hapis lehine çözülmesi, aynı hakların *toplum yaşamı açısından* ele alınması sonucunda ortaya çıkacaktır. Buna göre 29/1'de içerildiği üzere herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan toplumuna karşı görevleri vardır. Rehber olayda suçlunun, toplumuna karşı görevlerini yerine getirmediği açıktır. Herkesin 22. madde ile toplumsal güvenliği teminat altına alınmıştır. Bu anlamda *toplumun her bir üyesinin onurunun ve kişiliğinin özgürce gelişebilmesi için devlet toplumsal, ekonomik ve kültürel tedbirler alma hakkına sahiptir*. Aslında hukuk düzeni, tüm yasal tedbirleriyle bu görevin ifasından başka bir şey değildir ve bu çerçevede tebiren hapis uygulamasına evrensel hukuk ilkeleri bağlamında hükmedebilir. 29/2. ile *her yurttaş hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini tanımak, bunlara saygı göstermek ve ahlâkî ve hukukî gereklerle tesis edilmiş toplum düzenine uymakla yükümlüdür*. Hukukî düzen, bu ilkeyle uyumsuz kimselere karşı tedbir alabilir. Temel Özgürlüklerin Korunması'nda 4. madde ile angarya yasaklanmıştır ancak 4/3. c bendiyle toplumun hayat ve refahını tehdit eden kriz ve afet gibi hallerde devlet yurttaşa iş veya hizmet yükleyebilir. Toplumumuzda genel olarak şiddet içerikli eylemlerin, özeldeyse kadına yönelik şiddetin son haddine vardığı ve bu durumun bir anlamda *ahlâkî çöküntü ve afet ve toplumsal yıkım ve kriz* olduğu düşünüldüğünde, devlet eliyle etkin ve etkili düzenlemeler yapılabilir ve tebiren hapis gibi uygulamalar hukukî çerçeve içerisine alınabilir. Özgürlük ve kişi güvenliği garanti altında olduğu halde aynı sözleşmenin 5/1. madde c bendiyle, *suç işlediği şüphesi altında olan veya suç işlemesine engel olmak zorunluluğu inancı doğuran makul sebeplerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin adil merci önüne çıkarılmak üzere gözaltına alınması veya tutuklanması söz konusu olabilir*. Bu maddeye dayanarak şüpheli şahıs gözaltına alınabilir ancak bu, tebiren haptisten farklıdır. Buna karşın gözaltının dayanağı olan *makul sebep ve rasyonel şüphe* kavramları tebiren hapsin de temel kavramları olabilecek derinliğe sahiptir. Aynı maddenin e bendi bu makul sebepleri bulaşıcı hastalık, *alkolizm, uyuşturucu madde bağımlılığı ve akıl hastalığı* gibi rahatsızlıklar olarak sıralamakta ve bunları taşıyan kimselerin kanunla gözaltına alınmasını imkân dâhiline almaktadır. Rehber olayda şahsın hem alkol hem uyuşturucu bağımlılığı hem de zihinsel ve psikolojik rahatsızlığının olduğu bilindiğine göre, kendisi hakkında hukukî bir tedbir kararına rahatlıkla varılabilir. Evrensel Beyanname'nin garanti altına aldığı konut, iletişim ve özel hayat haklarına; Temel Özgürlükler'in 8/2. maddesinde içerilen *kamu güvenliği, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın, ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması* amacıyla, *gereken*

ölçüde ve kanunla öngörülmüş olmak şartıyla müdahale edilebilir. 17. madde ise, sınır madde olarak, iki evrensel sözleşme ve bunlara bağlı olarak geliştirilmiş kanunlarla öngörülmüş hak ve sorumlulukları daha ötede sınırlamayı veya ihlali imkân dâhilinden çıkarır.

Böylece rehber olayın bu maddelerce işaret edilen hak ve sorumlulukları üç farklı açıdan da ilgilendirdiği görülmektedir. Dede Cöngü Efendi'nin şüphelinin gözetimi esnasında bir mağduriyetin ortaya çıkmaması için özen göstermesi, geniş ve iyimser bir yorumla yukarıda şüpheli/zanlı lehine sıralanan hak maddelerinin tümünü sağlamaktadır. Buna karşın toplu taşıma aracındayken kaçırılan, saldırıya uğrayan, öldürülen ve öldükten sonra yakılarak ortadan kaldırılmaya çalışılan maktulün ağır mağduriyeti, bu türden hukukî tedbir mekanizmalarına ne denli ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu anlamda genel hukukî süreçlerde gözden kaçan/ihmal edilen mağdur haklarının sıralanan maddeler ışığında ele alınıp işletilmesini de zorunlu kılmaktadır. Başka deyişle insan hakları evrensel manzumesi *tüm taraflar için birlikte* işletilmelidir, aksi takdirde tüm tek taraflı yaklaşımlar kaçınılmaz olarak taraflardan birinin mağduriyetine sebep olacaktır. Şüpheli şahısların yargı ve ceza sürecinde sahip olduğu haklar kadar, mağdurların yaşama, güvende olma ve serbestçe seyahat etme hakkı, toplumunsa genel anlamda huzurlu yaşam hakkı vardır. Dolayısıyla bu çetrefil durum, toplum güvenliği temelinde ele alınarak çözülebilir. Özellikle psikolojik problemleri ve madde bağımlılığı olan kimselerin çeşitli kanallardan devlet eliyle takip edilmesi ve isimleri, onurları ve diğer kişilik hakları zedelenmeksizin gözetim altında tutulmaları, toplum huzuru açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Sosyal anlamda hukuk ve ahlâk eğitimi ile aile terbiyesinin devlet eliyle, etkin ve sürekli uygulanması öncelikli yöntemdir. Buna karşın bir kısım yurttaşın, gerek içsel yönelimleri gerekse âile yapıları ve eğitim sisteminin zaafı dolayısıyla yine de suça bulaşabileceği öngörüsüyle, hukuk düzeni içerisinde bir takım tedbirlerin alınması zorunludur. Hele hele Suphi Altındöken gibi psikolojik rahatsızlıkları, anatomik eksiklikleri ve sosyal davranış bozuklukları bulunan kimselerin, ailesinden birine veya sıradan bir yurttaşına karşı elim ve şiddet içerikli bir suç işleminin an meselesi olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Bu anlamda tedbiren hapisle hem bu türden bir suçun ortaya çıkması engellenmiş olacak hem de *ceza olmayan* ve asıl cezadan daha kısa süreli ve daha hafif bir uygulama ile şüpheli şahıs düzelmek imkânı bulacaktır.

Modern dönemde hukukî yaklaşım temel iki görüşün tartışması üzerinde yükselir: Klasik Ceza Hukuku ve Hukukî Pozitivizm. Klasik ceza hukukunun fikir babası I. Kant'tır ve ona göre insan, kendinde bir değere sahip olmakla otonomdur, aklî ve iradî tercihlerine saygı duyulmalıdır ve tercihlerinin sonuçlarından tümüyle kendisi sorumludur. Devlet, hukukun kaynağıdır, hukuksa esas itibarıyla zorlayıcıdır. Bu anlamda ceza, suç işlemiş olanlara uygulanan ağır bir yaptırımdır. Ceza, Kant'ta, suçun tam ve ödetmeci karşılığıdır (Güriz, 2011, s.206). Buna karşın Pozitivist hukuk kuramında, işlenen bir suçun etkileri hiçbir zaman tümüyle silinemez ve sosyal ve psikolojik durum suçun işlenmesinden önceki hâle döndürülemez. Dolayısıyla ceza suçun telafisi değildir, o ancak suçun tekrar işlenmesine karşı bir tedbir ve topluma yönelik bir ibret mesajıdır. Bu haklı yaklaşımdan hareketle etkin bir ceza arayışının ötesine geçerek suçun ortaya çıkmasını engelleyen tedbirlerin

aranması ve kurgulanması daha önemlidir. Dolayısıyla klasik ceza şedid, pozitivist ceza müsamahakardır (Güriz, 2011, s.275).

Dworkin'e göreyse –farklı bir bağlamla vurguladığı şekliyle– çetin davalarda hukuki akıl ve analiz yorumlayıcıdır, çünkü hukuk hakları ciddiye almalıdır ve hukuksal pratiklerden toplum yararına mümkün en iyi ahlaki yaklaşım ancak böyle çıkarsanır (Wacks, 2015, s.43). Kelsen için toplumsal düzen, fiillerin yasal veya yasal olmadığını belirleyen yöneticiler tarafından tesis edilir. Bu anlamda hukuk düzeni temelde devlet zoruna dayanır. Silsilevî bir biçimde meşruluğu bir üst norma dayanan hukukî normlar, nihayetinde bir temel norma dayanır, bu temel normun geçliliği ise etkinliğinde gizlidir. Böylece başka deyişle yasama kuvveti haklar-sorumluluklar yol ayrımında toplum huzur ve refahı faydasına yorum yapma hak ve salahiyetine sahiptir (Wacks, 2015, s.33). H.L.A. Hart'a göre de çetin bir davanın sonucu, hâkimin görüş, sezgi ve güçlü takdiriyle bireysel hakların kısmen askıya alınması ve hükmü, toplum yararına olacak yönde bağlaması ile belirlenebilir. Çünkü resmi sistemin sahip olabileceği otorite ne denli muazzam olursa olsun, onun taleplerinin sonuçta ahlakî denetime sunulması gerekir (Wacks, 2015, s.19, 44). Dede Cöngî Efendi'nin bu düşüncelerden hangisine yakın durduğu türünden anakronik bir soru sorulabilir ve klasik hukukun bir temsilcisi olduğu düşünülürse, hata edilebilir. Çünkü o, suçun işlenmesini önlemek ve suç ortaya çıkmadan evvel tedbir almak bakımından hukukî pozitivizme daha yakın görünmektedir. Toplumun suç süreçlerine dâhil etmesi de bu düşüncüyü destekleyen bir ögedir. Bu yaklaşımı, erken dönem hukukî pozitivistlerden kısmen Bentham fakat daha çok Austin'in *egemen hukuk veya hukuku belirleyen egemen* anlayışını hatırlatmaktadır (Wacks, 2015, s.24). Suç ortaya çıktıktan sonra ağır ceza vermeyi değil, öncesinde daha hafif bir ceza ile suç önlemeyi önermesi de cezada maximalist değil minimalist olduğunu gösterir.

Benzer şekilde hukukta içtihadın ve hâkimin reyinin yeri yoğun tartışmalara konu olmuş ve iki farklı görüşe ulaşılmıştır. Bunlardan ilki, mahkemenin yasa koyamayacağı çünkü onun vaz' edilmiş yasaların uygulama yeri olduğudur. Kurallar ve cezâî karşılıkları, yurttaşlar tarafından önceden bilindiğine göre yargı gücü yalnızca kuralı uygulamakla yükümlüdür. Buna karşın yasanın tamamlanmamış olduğunu savunan düşünceye göreyse, kendisini soyut biçimde ifade eden yasama kuvveti yargı aşamasında ortaya çıkabilecek eksiklikleri önceden tespit etmek gücüne sahip değildir ve uygulamada yaşanabilecek aksaklıklar içtihatla tamamlanır/giderilir (Troper, 2011, s.94). Dede Cöngî bu iki görüşü de destekleyecek bir yaklaşıma sahiptir.

Günümüz hukuk düşüncesinde, *ortaya çıkmamış bir suçtan* ötürü tedbir uygulanması doğal olarak tereddüde imkân verir bir yapıdadır. Bu tereddütlerin odak noktasını ise insan hakları oluşturmaktadır. Bu, aşılması kolay bir engel değildir. Kaldı ki takibatın boyutları, sınırları, yurttaşların kişilik hakları, hangi yurttaşın ne türden davranışları dolayısıyla bu tedbire konu edileceği, takdir süresinin ve uygulamanın genel hatlarının mahiyeti ve en önemlisi yargı erki içerisinde bir standartın nasıl sağlanacağı sorularının da cevabı kolaylıkla verilir gibi değildir. Fakat tüm bu engellere rağmen Dede Cöngî Efendi'nin tedbiren hapis önerisi üzerinde düşünmeye ve tartışmaya değerdir.

Kaynakça

- Akgündüz A. (1994). ‘Dede Cöngî’ maddesi, *TDV İslâm ansiklopedisi*, C.9. İstanbul.
- Alî Omar el- (2018). ‘et-Ta‘zîr bi’s-sicn’, *Türkiye ilahiyat araştırmaları dergisi*, C.2, S.1
- Ansay S. Ş. (2002). *Hukuk tarihinde islâm hukuku*. (4. basım). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Beccaria C. (2016). *Suçlar ve cezalar hakkında*. (6. basım), S, Selçuk. (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Belgesay M. R. (1963). *Kur‘ân hükümleri ve modern hukuk, mevzuat, içtihatlar, tatbikat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Brockelmann C. (1937). *Geschichte der arabischen litteratur-erster supplementband*, C.1. Leiden: E. J. Brill.
- Erten M. (2011). *Tercüme-i siyâsetnâme'nin tablîli ve değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erten M. (2015). “Dede cöngî siyâsetnâme’sinde kâdının ve valinin siyasal görevleri: Hukuk-siyaset ilişkisi üzerine bir karşılaştırma”, S.4. Gümüşhane: *Mavi atlas gümüşhane üniversitesi edebiyat fakültesi dergisi*.
- Erten M. (2017). “Siyâsetnâme’yi modern hukuk teorileriyle yeniden okumak”, Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017, Amasya), C.2, Ş, Özdemir ve A, Gün. (Ed.). *Uluslararası amasya âlimleri sempozyumu bildiriler kitabı*. Ankara: Kitabek Yayınları.
- Gündoğan G. ve Günay M. (2004). *İnsan hakları ve eğitimi*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Güriz A. (1992). *Hukuk başlangıcı*. (3. basım). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Güriz A. (2011). *Hukuk felsefesi*. (9. basım). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Haber 7 haber sitesi*, (19.02.2015). <http://www.haber7.com/guncel/haber/1298415-ozgecan-aslan-katili-suphi-altindoken-kimdir>, erişim tarihi: 06.11.2018.
- Hürriyet gazetesini*, (30.09.2015). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozgecanin-katili-suphi-altindokeni-esi-bosadi-30197031>, erişim tarihi: 06.11.2018.
- İnsan hakları evrensel bildirgesi* (10 Aralık 1948), (1996), 10-26. İstanbul: Say Yayınları.
- İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin korunmasına ilişkin sözleşme* (4 Kasım 1950), (1996), 28-73. İstanbul: Say Yayınları.

İşkence ve başka zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranış ya da cezaya karşı sözleşme (9 Aralık 1975), (1996), 77-114. İstanbul: Say Yayınları.

Korkmaz F. ve Kurban Y. (2017). “İslâm ceza felsefesi açısından hapis cezası üzerine düşünceler”, Uluslararası İslâm Ceza Hukuku Sempozyumu (30 Nisan-03 Mayıs 2015, Antalya), *İslâm ceza hukuku tebliğler kitabı*, C.1, A, Akcan. (Haz.). İstanbul: Lale Yayıncılık.

Kur’ân-ı Kerîm (İlgili sûre ve âyetler)

Lewis B. (1993). *İslâm’ın siyasal söylemi*. Ü, Oskay. (Çev.). İstanbul: Cep Kitapları.

Milliyet gazetesi. (15.04.2018). <http://www.milliyet.com.tr/suphi-altindoken-in-eski-karisi-gundem-2227675/>, erişim tarihi: 06.11.2018.

Nev’izâde Atâi (1989). *Şakâik-i nûmâniyye ve zeyilleri-hadâiku’l-hakâik fi tekmileti’s-şakâik*. A, Özcan. (Haz.). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Par, K. (2016). *Habertürk gazetesi*, (24.04.2016). <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1229581-suphi-altindokenin-annesi-gazete-haberturke-konustu/43Kübra Par/Gazete Habertürk>, erişim tarihi: 06.11.2018.

Sabah gazetesi, (15.02.2015). <https://www.sabah.com.tr/yasam/2015/02/15/ozgecanin-katili-ovahseti-en-ince-detaylarina-kadar-boyle-anlatti>, erişim tarihi 06.11.2018.

Şekerci O. (1996). *İslâm ceza hukukunda ta’zîr suçları ve cezaları*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.

Şirvânî H.H. (1965). *İslâm’da siyâsî düşünce ve idâre*. K, Kuşçu. (Çev.). Ankara: Nur Yayınları.

T24 haber sitesi, (11.11.2015). <https://t24.com.tr/haber/ozgecan-aslanin-katil-zanlisinin-eski-esi-bende-olebilirdim-ama-maalesef-olmedigime-sevinemedim,316115>, erişim tarihi: 06.11.2018.

Tercüme-i siyâsetnâme (1275). Şeyhulislâm Meşrepzâde Ârif Efendi. (Çev.), (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyi Efendi Koleksiyonu, No: 858), İstanbul: Maarif Matbaası.

TGRT haber sitesi, (11.02.2015). <http://www.tgrthaber.com.tr/gundem/ozgecan-aslan-olumunun-3-yili-ozgecan-nasil-olduruldu-ozgecan-aslan-kimdir-225863>, erişim tarihi: 06.11.2018.

Trablûsî Alau’d-Dîn Ebu’l-Hasan Alî b. Halîl et- (1300). *Mu’innu’l-bükkâm fi mâ yetereddedu beyne’l-hasmeyn mine’l-abkâm*. Bûlâk, Mısır: Matbaatı’l-Mîriyye.

Troper, M. (2011). *Hukuk felsefesi*. I, Ergüden. (Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1941). *Osmanlı devleti teşkilâtına medhâl*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Maarif Matbaası.

Wacks, R. (2015). *Hukuk felsefesine kısa bir giriş*. E, Arıkan. (Çev.). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Zehra, M. E. (1973). *İslâm hukuk metodolojisi-fıkıh usûlü*. A, Şener. (Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.